ПОНЯТИЯТА НА МОЧНИК: КАК ДА ДИАЛОГИЗИРАМЕ С ТЯХ? (РАСТКО МОЧНИК НА 80 ГОДИНИ)

Деян Деянов

Минат се, не минат се 10 години и отново ни връхлита слухът, че Растко Мочник имал юбилей: сега шушукат, че бил станал на 80 г.; а това, което мога да кажа пред 2024 г., надали би могло да бъде същностно различно от онова, което казах през 2014 г.: „Растко е още млад за юбилеи, той все още предлага – с едва ли не детска усмивка – социологическите си открития, не мисли за възрастта си и не му трябват легендите ни, а все така възбудено ръкомахайки около бялата дъска ни вдъхновява да мислим заедно с него. Всъщност законът за тъждеството обобщава най-добре същността му: Растко си е Растко“. Разказът за срещите, в които се е случвало нашето „мислене заедно“, би имал формата на теоретически лабиринт, разпрострял се под официалния академичен живот от Любляна до София и Пловдив (минавайки през Париж и Новосибирск); като ориентацията ни в този лабиринт трудно може да бъде удържана без *понятията на Мочник* – понятия, които предлагат „тунелни синтези“ между теориите на символните формации и на идеологията, между семиотиката и теорията на дискурса, между психоанализата и материалистическото разбиране за историята. Затова не може да ни учуди, че учениците му бяха избрали тъкмо на понятията му да бъде посветена конференцията в Люблянския университет (състояла се между 19 и 21 септември тази година[1]). Обобщавайки чутото по време на „Понятията на Растко Мочник“, самият Мочник скромно заяви, че „понятията не могат да бъдат на някого“; и все пак, след като успяваме да диалогизираме с Растковите понятия, да ги критикуваме и да мислим чрез тях, това надали е съвсем така: той очевидно е оставил в тях следите на своето откривателско мислене (и проблемът е в това да ги разчетем).

За нас, сътрудниците на Института за критически теории на свръхмодерността, Растко е преди всичко мислителят, който – донякъде тихомълком, без да се поддава на изкушенията на философския шоубизнес – предложи теория на идеологическата интерпелация, която решава проблеми, които Луи Алтю-

сер дори не бе успял да постави. Теория, благодарение на която критиката на капитализма е не левичарски атавизъм, а шанс да разберем бъдещето. Затова ви предлагаме статия на Растко Мочник от 2013 г., посветена именно на този проблем и свидетелстваща за това колко нашето разбиране за критика на идеологията дължи на срещата с този забележителен мислител. За съжаление, през изминалото десетилетие, макар и предавана от ръка на ръка, тя си остана в ръкопис, съхраняван в архива ни[2]. Може да се каже, че статията обобщава същността на теорията му, тъй както той я развие през онези години в поредица от лекции в Софийския и Пловдивския университет. Поставяйки отново Алтюсеровия проблем за идеологическата интерпелация, в нея Мочник тръгва от проблема за ориентацията към друг дискурс и за т. нар. от него двойно вписване на дискурсивните секвенции; преминава през някои предишни свои решения (залагащи преди всичко на теорията за аргументацията в езика на Освалд Дюкро) и през теорията ми за предпредикатните очевидности на мисленето и шансовете чрез нея да се предложи ново решение; за да подложи на микроскопски анализ няколко емпирически казуса и да достигне до интересния извод, че е необходимо да се разграничат „репродуктивна идеологическа интерпелация чрез идентификация“ и „подривна интерпелация чрез субективация“. Какво ще ни предложи теорията на Мочник оттук нататък и какво ни очаква в диалога ни с нея? Това може да реши само бъдещето.

Бележки

[1] Докладчици на конференцията през септември от българска страна бяха Лиляна Деянова и Тодор Петков.

[2] Статията беше публикувана на английски език едва в извънредния брой за 2023 г. на списание *Социологически проблеми* (списание, на което Мочник вече дълги години е член на Редакционния съвет).